

1990'LARDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNDE SEİA ve ABD YARDIMI

Sibel KAVUNCU*

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin dağılışı ile birlikte sona eren Soğuk Savaş döneminin ardından ABD, yeni uluslararası yapının tek süper gücü olarak, değişen uluslararası ortamın farklı koşulları ve uluslararası sistemdeki gelişmeler ekseninde politikalar üretirken, Türkiye ile ilişkiler bu yeni politika ve stratejiler içerisinde önem taşımaya devam etmiştir. 1990'larda, iki ülke ilişkilerinin güvenlik boyutu Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması(SEİA) çerçevesinde belirlenirken, anlaşmaya ve anlaşmada öngörülen Türkiye'ye ABD tarafından sağlanan yardımın nitelik ve niceliğine ilişkin sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Çalışmada, 1990'lar boyunca SEİA ve yardımlara ilişkin olarak ortaya çıkan bu sıkıntılar kronolojik olarak irdelenmeye, tarafların sorun karşısındaki tutumları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, ABD, SEİA, Askeri ve Ekonomik Yardım, 1990'lar.

TURKEY-US RELATIONS in the 1990s DECA and the US AID

ABSTRACT

After the collapse of the Soviet Union, the US as the only superpower of the new international structure, with in the framework of the new policies, importance to relations with Turkey continued to move. In 1990s, security dimension of the bilateral relations is determined with Defence and Economic Cooperation Agreement (DECA). But some difficulties have emerged in Turkey on the predicted assistance provided by the US.

In this study, these problems that arise relating to DECA and aid during the 1990s and the parties' attitudes toward the problem will be examined chronologically.

Key Words: Turkey, US, DECA, Military and Economic Aid, 1990s

---

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. e-posta: sibelkav@yahoo.com

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminde olası Sovyet tehdidini caydırmanın temel alındığı Türkiye-ABD ilişkilerinin odak noktası dönemin sona erişiyile değişmiş,¹ olsa da Türkiye-ABD ilişkileri, uluslararası sistemin değişen dinamikleri çerçevesinde Soğuk Savaş sonrası dönemde de farklı boyutlar kazanarak devam etmiştir. Uluslararası alandaki değişim iki ülke ilişkilerine de yansımış, uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler, Türkiye-ABD ilişkilerinin gelişimine farklı parametreler getirmiştir. Bu yeni parametreler çerçevesinde ilişkilerin gelişimi ve yönelimindeki farklılıklar yanında 1990'lar boyunca Soğuk Savaş yıllarının özellikle son döneminde Türkiye-ABD ilişkilerinde sorun oluşturan konulardan bir kısmı varlığını korumuştur ki, bunlardan bir tanesi de ABD tarafından Türkiye'ye yapılan ekonomik ve askeri yardım konusudur.

Başkan Truman'ın 12 Mart 1947'de Türkiye ve Yunanistan'a ABD yardımı yapılmasının gerekliliğine dair Kongre'de yaptığı konuşma,² ardından ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesi'nde yaptığı konuşma³ da Avrupa'ya yardım planının ilk işaretlerini vermiş, bu politikalar çerçevesinde ABD'den, askeri ve ekonomik olmak üzere milyon dolarlık yardımlar Türkiye ve Yunanistan'la birlikte diğer Avrupa ülkelerine verilmeye başlanmıştır.

Soğuk Savaş yılları boyunca Türkiye'ye karşı jeopolitik kaygılar çerçevesinde politikalar belirleyen ve iki ülke ilişkilerinde bölgesel çıkarları doğrultusunda bir tutum izleyen ABD, yardımlar konusunda da uluslararası ortamdaki gelişmeler çerçevesinde politikalar uygulamaya gitmiş, Türkiye'den beklediği desteği aldığı durumlarda yardım miktarlarında artış gözlenirken, beklentilerine karşılık bulamadığı, çıkarlarının örtüşmediği durumlarda ise Türkiye'ye yapılan yardım miktarlarında önemli oranlarda bir düşüş gözlenmiştir. ABD yardım miktarları Soğuk Savaş yıllarında oldukça

---

¹ Stephen F. Larrabee, "Türk Dış Politikası ve Güvenlik Politikası:Yeni Boyutlar, Yeni Güçlükler ", *Türk- Batı İlişkilerinin Geleceği:Stratejik Bir Plana Doğru*, Der. Z.Khalilzad, Ian O.Lesser, Stephen F.Larrabee, Çev.İşık Kuşçu, ASAM Yay., Ankara, 2001, s. 48.

² "Truman Doctrine", 80th Congress 1st Session, House of Representatives, Document No.171, *Truman Doctrine(NARA)*, Jan.2011, preceding, p.5.

³ "The 'Marshall Plan' Speech at Harvard University, 5 June 1947", http://www.oecd.org/document/10/0,33343,en_2649_201185_1876938_1_1_1_1,00.html, (12.03.2013).

hassas dengeler üzerinde seyrettiği söylenebilecek olan iki ülke ilişkilerinin iniş ve çıkış dönemlerinin tanımlanmasına bir ışık tutmuştur.

1980'lerde ABD ile ilişkilerin çerçevesini belirleyen Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA)⁴ kapsamında sorun oluşturan en temel konu, yardımlar olmuştur. Her yıl yenilenen SEİA ve ek mektubu, ABD'nin Türkiye'ye yapacağı askeri ve ekonomik yardımlarda "elinden gelen çabayı" göstereceği ifadesini taşımasına karşın⁵ ABD tarafından yapılan yardımlar Türkiye'yi memnun etmekten oldukça uzak olmuştur. SEİA çerçevesinde yapılan güvenlik yardımları(ekonomik ve askeri) gerek nicelik gerekse de niteliksel açıdan o yıllarda Türkiye-ABD ilişkilerindeki sorunlardan birini oluşturmuştur. Soğuk Savaş döneminin son yıllarında Türkiye-ABD ilişkilerinde Amerikan yardımının ikili ilişkilerde sorun oluşturması, hem Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılan miktarın ihtiyaca cevap verecek oranda olmamasından hem de ABD Kongresi'nde, miktar belirlenirken Kıbrıs ve sözde Ermeni soykırımı gibi bazı başka konularla ilişkilendirilerek, Türkiye'nin önüne birtakım koşullar öne sürülmesinden kaynaklanmıştır.

1990'lı yıllarla birlikte Türkiye-ABD ilişkileri uluslararası alandaki yeniliklere paralel olarak farklılaşırken dönemin ABD Başkanı Bush'un tanımlamasıyla "Yeni Dünya Düzeni"⁶ nin uluslararası yapısına Uslu'nun belirttiği gibi; "eskisinden daha aktif bir dünya gücü olarak intibak etme ve katılma süreci içinde" Türkiye açısından ABD ile ilişkiler yine temel önem taşımıştır.⁷

Ancak yeni dönemde de SEİA'nın içeriği ve uygulanması konusunda Türk yönetiminin hoşuna gitmeyen bir çok husus bulunmaktaydı ki 1991 yılında, ABD yönetimi tarafından "Geliştirilmiş Ortaklık" olarak tanımlanmış,⁸ 1999 yılında ise, "Stratejik Ortaklık" olarak adlandırılmış⁹

⁴ T.C. Resmi Gazete, Sayı:17238, 1 Şubat 1981, s. 2-47.

⁵ T.C. Resmi Gazete, Sayı:17238, 1 Şubat 1981, s. 2-47; Fahir Armaoğlu, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.300-363, 366-371; "İşte Tam Metin", *Milliyet*, 17.03.1987, s.7.

⁶ "The President's News Conference on the Persian Gulf Conflict", January 18,1991, [http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=19229,\(10.03.2013\)](http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=19229,(10.03.2013)).

⁷ Nasuh Uslu, "1980'lerden Günümüze Türk-Amerikan İlişkilerinin Genel Seyri ve Temel Boyutları", *1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları*, Ed. Turgut Göksu, Hasan Hüseyin Çevik, Abdülkadir Baharççek, Ali Şen, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s.183.

⁸ "The United States and Turkey: Developing an Enhanced Relationship", *US Department of State Dispatch*, Vol.4, No.44, November 1, 1993,

olan Türkiye-ABD ilişkilerinde bütün bu dönem boyunca SEİA çerçevesinde yapılan askeri ve ekonomik yardımlar SEİA'ya ilişkin olarak Türkiye'nin hassasiyet noktalarından biri olmuştur.

Çalışmada, 1990'lı yıllar sürecinde Türkiye-ABD arasında karşılıklı çıkarılara dayanan güvenlik ve ekonomik işbirliğini düzenleyen SEİA'ya ilişkin gelişmeler, iletişimine dair karşılaşılan sorunlar, SEİA çerçevesindeki beklentiler, tarafların tutumları ele alınarak irdelenmeye çalışılacak, 1990'ların atmosferinde ABD açısından dış yardımlara ilişkin dış yardım bütçesinde büyük oranda kesintiye gidilmesi yönündeki genel tavırdaki değişimlerin Türkiye'ye sağlanan yardımlara yansımaları değerlendirilecektir.

Elekdağ'ın da belirttiği üzere, ABD askeri yardımının hukuki dayanağı olan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması(SEİA) gereğince Türkiye ile ABD, NATO çerçevesinde ortak savunmalarını güçlendirmek amacıyla karşılıklı yükümlülükler üstlenmişlerdir. ABD, Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonu için askeri destek yardımında bulunmak amacıyla "elinden gelen çabayı gösterecek", buna karşılık Türkiye de ABD'nin Türkiye'deki askeri tesis ve üslerden yararlanmasına müsaade edecektir.¹⁰ SEİA ve 1987 tarihli eki uyarınca, ABD, Türkiye için yüksek düzeyde bir askeri desteği her yıl ABD Kongresi'ne önermeyi ve bunu yasalaştırmak amacıyla Kongre'de diğer bir ülkeye yardım sağlamak için gösterdiği "güç ve kararlılığı" aynen Türkiye için de göstermeyi taahhüt etmiştir¹¹.

Çalışmada, 1990'lı yıllarda ABD tarafından sağlanan yardımlar değerlendirilerek, ABD'nin bu taahhütlerini ne kadar yerine getirdiği irdelenecektir.

2. 1990'LARDA SEİA VE ABD YARDIMI (1990-1993 DÖNEMİ)

1990 yılı Eylül ayında Ankara-Washington ilişkilerinin dayandığı en temel belge olma niteliğini taşıyan ve Türkiye ile ABD arasındaki ekonomik

---

<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1993/html/Dispatchv4no44.html>, (11.03.2013).

⁹ "Remarks to the Turkish Grand National Assembly in Ankara", November 15, 1999, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=56935>, (05.02.2013).

¹⁰ Şükrü Elekdağ, ABD Askeri Yardımının Reddedilmesi (1)", *Milliyet*, 28.08.1994, s.19.

¹¹ Şükrü Elekdağ, "ABD Askeri Yardımı"(2), *Milliyet*, 04.09.1994, s.21.

ve askeri konuların yanı sıra siyasi işbirliğinin de genel çerçevesini oluşturan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA) içeriğinde hiçbir değişikliğe gidilmeksizin bir yıl daha uzatılmıştır. Türkiye, anlaşma metninde değişiklik öngörmemiştir.¹² İlk haliyle beş yıllık bir süre için imzalanan ve 1985 yılı Aralık ayından başlayarak taraflardan biri tersine bir girişimde bulunmadığı takdirde, birer yıllık sürelerle kendiliğinden uygulamada kalması öngörülen SEİA'nın 27 Şubat 1988'de kabul edilen ek mektuba göre 18 Aralık 1990 tarihine dek uzatılması kararlaştırılmıştır.¹³ Türkiye ile ABD arasında 1980'de imzalanan ve beş yıllık süresi 1985'te dolduktan sonra bir ek mektupla 18 Aralık 1990'a dek uzatılan SEİA'ya ilişkin değişiklik ya da fesih isteminde bulunma süresi 18 Eylül'de dolmuştur. SEİA'nın uzatılması dönemin Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu ile ABD Dışişleri Bakanı George Shultz'un 16 Mart 1987'de imzaladıkları bir ek mektupla gerçekleştirilmiştir.¹⁴ Yaklaşık 1 yıl süreyle askıda tutulduktan sonra FMS kredilerine ilişkin olarak Ankara'nın beklentilerinin karşılanması karşısında Bakanlar Kurulu'nca onaylanarak,¹⁵ 28 Şubat 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayımlandıktan sonra yürürlüğe giren ek mektup,¹⁶ tarafların anlaşma metninin feshi ya da değiştirilmesi yönündeki istemlerini, 18 Eylül 1990'a kadar bildirmelerini öngörmüştür. Ek mektuba göre anlaşma metninin süresinin dolacağı 18 Aralık 1990 tarihinden üç ay öncesine dek böyle bir fesih ihbarında bulunulmaması, SEİA'nın ek mektupta getirilen hükümlerle genişletilmiş son haliyle geçerliliğini bir yıl daha sürdürmesini getirmiştir. Dışişleri Bakanı Ali Bozer, SEİA'nın uzatılmasının Türkiye açısından yararlı olacağını söylerken, Beyaz Saray sözcü yardımcısı Roman Papadiuk da, Türkiye'nin ABD ile Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nı bir yıl daha uzatmasını memnuniyetle karşıladıklarını

¹² "Washington'a SEİA Jesti", *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1990, s. 1,16.

¹³ *T.C.Resmi Gazete*, Sayı:19739, 28 Şubat 1988, s. 2-3.

¹⁴ "Agreement Between the United States and Turkey Supplementing and Extending the Agreement of March 29, 1980 for Cooperation on Defense and Economy", http://photos.state.gov/libraries/turkey/461177/pdf/ctia5977_001.pdf, (14.03.2013); "U.S. and Turkey Sign Accord to Keep Bases", *The New York Times*, March 17, 1987, <http://www.nytimes.com/1987/03/17/world/us-and-turkey-sign-accord-to-keep-bases.html>, (14.03.2013).

¹⁵ *Ayin Tarihi*, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1988&a=2>, (05.02.2013).

¹⁶ *T.C.Resmi Gazete*, Sayı:19739, 28 Şubat 1988, s. 2-3.

belirtmiştir.¹⁷ ABD ve Türkiye'nin fesih ihbarında bulunmaması üzerine 18 Aralık 1991'e kadar bir yıl daha geçerlilik kazanan SEİA anlaşması, tamamlayıcı anlaşmalarıyla birlikte, ikili işbirliğinin tüm askeri ve ekonomik unsurlarını, Türkiye'deki ortak savunma tesislerinin kullanım koşullarını ve iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin düzeyini belirlemiştir.¹⁸

SEİA Anlaşması Aralık 1991'e kadar uzatılırken, 11 Eylül 1990'da ABD başkanı George Bush Kongre'de yaptığı konuşmada ABD'nin Körfez'deki hedeflerini açıklayarak, Mısır ve Türkiye'yi "cephe ülkesi" olarak nitelmiş ve her iki ülkeye de "cömert yardım" sağlanacağını söylemiştir.¹⁹ Başkan Bush'un bu açıklamaları paralelinde Bush yönetimi yetkilileri de Türkiye'ye "en kısa zamanda yardım" gerektiğini vurgulamışlar, ABD Maliye Bakanlığı, uluslararası ilişkilerden sorumlu bakan yardımcısı David Mulford, Türkiye'nin Körfez Krizi'nden dolayı bir hayli zarara uğradığını, Türkiye, Mısır ve Ürdün'e verilecek yardımların krizden dolayı uğranılan zararı karşılaması gerektiğini belirterek, Körfez Krizi'nden dolayı bu ülkelerin Irak ve Kuveyt'te çalışan işçilerden sağlanan dövizin yok olması, petrol boru hatlarının kapanması ve yüksek petrol fiyatları nedeniyle sıkıntıya düştüğüne dikkat çekerek, en kısa zamanda gerçekleştirilecek yardımı "kan nakli" olarak nitelmiştir.²⁰

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ABD gezisinde Başkan Bush'un Türkiye'ye ilişkin değerlendirmelerinde Türkiye'nin ekonomik ve askeri gereksinimleri, Körfez krizi göz önünde tutularak ele alınırken, Başkan Bush, yönetiminin, Türkiye'ye 1991 yılına ilişkin güvenlik yardımı payının sağlanması konusunda Kongre'yle işbirliği içinde çalışılacağını belirtmiştir.²¹ Bush, "askeri yardım" adıyla bilinen dış askeri satış kredisi(FMS) için 530 milyon dolarlık miktarın, bu yıl kesilmeden Türkiye'ye verilmesi için Kongre nezdinde ellerinden geleni yapacakları

¹⁷ *Ayin Tarihi*, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1990&a=9>, (05.02.2013).

¹⁸ "SEİA'ya Yoğun Eleştiri", *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1990, s.16.

¹⁹ "Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit", http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2217&year=1990&month=9, (10.03.2013).

²⁰ "Türkiye'ye Kan", *Milliyet*, 19.09.1990, s.14.

²¹ "Remarks Following Discussions With President Turgut Ozal of Turkey", http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2254&year=1990&month=9, (10.03.2013).

mesajını vermiştir.²² Ancak, Özal'ın ABD ziyaretinde kendisine Amerikan yardımı konusunda yapılan vaatler Ekim ayının sonuna gelindiğinde hala sonuç vermemiş, Amerikan yardımı bir kez daha yönetimin talep ettiği miktarın altında gerçekleşme sürecine girmiş, yardım açısından arzu edilen düzeyde somut bir sonuç sağlanamamıştır.²³

1991 yılı Ocak ayında ABD Dışişleri Bakanı James Baker Ankara'da askeri ağırlıklı temaslarda bulunmuş, Körfez'deki son duruma ilişkin Washington'un değerlendirmesini aktarmış, Körfez krizinde izlenecek politikalar ve atılacak adımlar için Türkiye'nin vereceği desteğe karşılık, sağlanacak askeri yardım paketlerini de gündeme getirmiştir.²⁴ Baker'ın sunduğu pakette, daha fazla ekonomik ve askeri yardımın yer aldığı, ekonomik yardımın hem kredi, hem hibe şeklinde verilmesinin öngörüldüğü, askeri yardımın da 550 milyon dolarlık hibeye ek olarak cephane, silah ve mühimmat şeklinde çok geniş kapsamlı olacağı belirtilmiştir.²⁵ 14 Ocak 1991'de Başkan Bush, Dış Yardım Kanunu hükümleri uyarınca Türkiye'ye acil askeri yardım olarak 82 milyon dolar sağlanmasını kararlaştırmıştır.²⁶ Acil askeri yardım konusunda Bush'un Türkiye'ye göndermeye karar verdiği 82 milyon dolarlık ek yardım ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından:²⁷

“Bu miktarın 50 milyon dolarını Başkan Bush, Dış Yardım Yasası'nın 515 sayılı maddesine dayanarak, başka ülkeler için ayrılmış fondan ve daha kullanılmamış olan miktarlardan aldı. Acil yardım adı altında bunu yapma yetkisi var. Geriye kalan 32 milyon dolar da, Savunma Bakanlığı Yardımlar Yasası'nın 506 A1 ve A2 maddelerine dayanarak ayrıldı...” şeklinde açıklanmıştır.

Yönetim ve Kongre kaynakları tarafından açıklanan, Irak'ın Kuveyt'i işgaline karşı verdiği destekten dolayı Türkiye'ye Başkan Bush tarafından verilmesi planlanan 82 milyon dolarlık bu yardım, Mısır'ın yaklaşık 7 milyar dolar tutarındaki askeri borcunun silinmesi, İsrail'e ülkeyi geliştirmiş Patriot füzeleri ile donatmak için verilen 43 milyon dolar'ın

²² “Cumhurbaşkanı Özal'ın Gezisinin Değerlendirmesi Amerika Gürledi, Ama Az Yağdı”, *Cumhuriyet*, 02 Ekim 1990, s.14.

²³ “ABD, Özal'ı Oy alıyor”, *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1990, s.1,17.

²⁴ “Baker'dan 4 Mesaj”, *Cumhuriyet*, 14 Ocak 1991, s. 1,17.

²⁵ “Özal-Baker Anlaştı”, *Milliyet*, 14.01.1991, s.14.

²⁶ “86065: Greece and Turkey: Current Foreign Aid Issues”, <http://www.fas.org/man/crs/86-065.htm>.(02.02.2013).

²⁷ “ABD'den Özal'a Şükran”, *Milliyet*, 25.01.1991, s.15.

ardından ABD'nin bölgedeki müttefikleri için gerçekleştirdiği üçüncü tür doğrudan mali yardım olmuştur.²⁸

1991 yılı Şubat ayının ilk günlerinde Amerikan Basın ve Kültür Merkezi'nden ABD'nin Türkiye'ye savunma ve askeri modernizasyon amaçlı 553.4 milyon dolar yardım yapacağı açıklanmış, 500 milyon doları dış askeri finansman, 50 milyon doları ekonomik destek ve 3.4 milyon doları da askeri eğitim ve talim amacıyla verilen yardımın 53.4 milyon dolarının hibe olarak gerçekleştiği belirtilmiş, açıklamada, Türkiye'nin dünya çapında en yüksek ABD yardımı alan ülke olduğu ifade edilerek, ABD yönetiminin ABD yasalarının öngördüğü diğer yardımlar da dahil olmak üzere Türkiye'ye yardımı sürdüreceği belirtilmiştir.²⁹

ABD Dışişleri Bakanı Baker da Amerikan Kongresi'nde yaptığı konuşmada, ABD'nin Körfez savaşına destek için 64 milyar dolar yardım vaadi aldığını, bu miktarın 14 milyar dolarının Mısır ve Türkiye gibi cephe ülkelerine dağıtılacağını bildirmiştir.³⁰

ABD'nin Ankara Büyükelçiliği'nden 8 Şubat'ta yapılan açıklamada ise, ABD yönetiminin Türkiye'ye yapacağı açıklanan 553.4 milyon dolar askeri ve ekonomik yardıma ek olarak 82 milyon dolar tutarında askeri yardım yapacağı belirtilmiştir.³¹ Ek askeri yardımın 50 milyon dolarlık bölümünün kredi, 32 milyon dolarlık bölümünün ise teçhizat ve malzemeden oluşacağı, 1991 yılı için verilecek yardımın kalan 553.4 milyon dolarlık bölümünün 500 milyon dolarının hibe, 50 milyon dolarının uygun koşullu ekonomik kredi, 3.4 milyon dolarının da askeri eğitim yardımı şeklinde olacağı açıklanmıştır.³² Büyükelçilik'ten yapılan açıklamada, yardım miktarındaki artışla, Türkiye'nin ABD askeri yardımlarında üçüncü sıraya çıktığı bildirilerek, ABD'nin Türkiye'nin savunma kabiliyetini modernize etme ve ekonomisini güçlendirme gayretlerine yardım etmek için yenilikçi yollar aramayı sürdüreceği belirtilmiştir.³³

²⁸ "U.S. to Reward Turks for Support", January 17,1991, *Los Angeles Times*, http://articles.latimes.com/1991-01-17/news/mn-459_1_financial-reward, (05.03.2013).

²⁹ "ABD'den Yarım Milyar Dolar", *Milliyet*, 03.02.1991, s. 14.

³⁰ "Türkiye'nin Kaybı 4.5 Milyar Dolar", *Cumhuriyet*, 07 Şubat 1991, s.1,14.

³¹ "WAR IN BRIEF: TURKEY: U.S. Adding Arms Aid of \$82 Million", February 09,1991, *Los Angeles Times*, http://articles.latimes.com/1991-02-09/news/mn-506_1_military-aid,(10.03.2013).

³² "ABD Yardımında 82 Milyon Dolar Artış", *Milliyet*, 09.02.1991, s.11.

³³ A.g.e.

Şubat ayının son günlerinde 1992 mali yılı için ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından Kongre'ye sunulan yardım paketinde, Türkiye'ye yapılacak yardımın 150 milyon dolar arttırılması önerilmiştir.³⁴

Ancak, Mart ayı içinde Kongre'de gerçekleştirilen görüşmelerde Türkiye ile yaşadığı problemlerde Yunan hükümetinin görüşlerini destekleyen ve seçim bölgelerinde önemli oranda Yunan asıllı Amerikan seçmenine sahip olan Amerikan Kongresi'ndeki etkili bir çoğunluk grubunun, 1980'lerin başında gündeme getirdiği, Türkiye'ye verilecek her 10 dolar karşılığında Yunanistan'a da 7 dolar yardım verilmesi konusundaki ısrarlı tutumları³⁵ ile her ne kadar gerek Reagan yönetimince, gerekse de Bush yönetimince aleyhte olursa da, ABD Kongresi'nce benimsenen ve Türkiye'ye sağlanacak ABD yardımında gözetilen 7/10 oranı daha önceleri de yapıldığı gibi yine Türkiye'nin karşısına çıkarılmış³⁶, yardıma, 7/10 oranı, Kıbrıs ve insan hakları gibi konuların eklenilmesi çabası içine girilmiştir.³⁷

12 Mart'ta ABD Senato Tahsisatlar Komisyonu Başkanı Robert Byrd, Türkiye'ye Körfez krizinde uğradığı zararlar nedeniyle 650 milyon dolar tutarında acil ek yardım verilmesini önermiş,³⁸ 13 Mart'ta ise, ABD'den Türkiye'ye 49 milyon 50 bin dolarlık ekonomik destek fonunun transferine ilişkin anlaşma ABD Büyükelçisi Morton Abromowitz ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Namık Kemal Kılıç tarafından imzalanmıştır.³⁹ 14 Mart'ta da ABD Senatosu Tahsisatlar Komisyonu'nun birleşiminde, Türkiye'ye 200 milyon dolar acil ek yardım yapılmasına ilişkin ek bütçe yasası kabul edilmiştir.⁴⁰ Nisan ayında ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Alt Komisyonu, 1992 bütçesinde Türkiye'ye askeri yardımı 500 milyona indirip, ekonomik yardımı 190 milyona çıkarmış, Yönetimin Türkiye için 1992 yılına ilişkin istediği 625 milyon askeri, 75 milyon dolar ekonomik yardımın toplam 700 milyon dolar yardım miktarında da 10 milyon dolar

³⁴ "Türkiye'nin Payı Artıyor", *Milliyet*, 28.02.1991, s.14.

³⁵ Richard N. Haas, "Managing NATO's Weakest Flank: The United States, Greece and Turkey", *ORBIS*, Vol.30, No:3, Fall 1986, s.467.

³⁶ "86065: Greece and Turkey: Current Foreign Aid Issues", <http://www.fas.org/man/crs/86-065.htm>, (02.02.2013).

³⁷ "Türkiye'ye Yardımda Yine Kıbrıs Pürüzü", *Milliyet*, 09.03.1991, s.18.

³⁸ *Ayin Tarihi*, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1991&a=3>, (05.02.2013).

³⁹ "ABD'den 49 Milyon Dolar", *Milliyet*, 14.03.1991, s.15.

⁴⁰ *Ayin Tarihi*, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1991&a=3>, (05.02.2013).

kesinti yapmıştır.⁴¹ Alt Komisyonun bu tavsiye kararı ile, Türkiye ile Yunanistan arasındaki 7/10 oranı da askeri yardımın 500 milyon dolara indirilmesiyle korunmuş olmuştur.⁴²

Mayıs ayında ABD yönetimi, Türkiye'ye verilen askeri ve ekonomik yardımın, ihtiyaçları karşılamada ve ordunun modernizasyonunu sağlamada yeterli olmadığını bildirmiş, SEİA ile ABD'nin Türkiye'nin savunması konusunda yükümlülük altına girdiği hatırlatılmıştır.⁴³ 22 Mayıs'ta dışişleri Bakanı Baker, Dış Ödenekler Alt Komitesi'nde yaptığı konuşmada, Türkiye'nin Körfez Krizi'nde oynadığı role vurgu yaparak, yönetim olarak Türkiye'ye 1992 yılı için 625 milyon dolar askeri, 75 milyon dolar da ekonomik yardım istediklerini, genel olarak 1991 yılı rakamlarından yaklaşık 150 milyon dolar fazlası bir istekte bulduklarını belirtmiştir.⁴⁴

1991 yılı Ağustos ayının son günlerinde SEİA'ya ilişkin olarak Türkiye'nin, ABD ile arasındaki Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nı(SEİA) hiçbir değişikliğe gitmeksizin bir yıl süreyle uzatma kararı aldığı, karar çerçevesinde anlaşmanın 18 Aralık 1991'den sonra bir yıl boyunca yürürlükte kalacağı gündeme gelmiş,⁴⁵ yıl sonuna kadar geçerli olan ve üç aylık fesih ihbarı süresi 17 Eylül itibariyle dolan anlaşmayla ilgili olarak bir yıllık uzatma kararı 17 Eylül'de Dışişleri Bakanlığı tarafından açıklanmıştır.Yapılan yazılı açıklamada, süresi uzatılan SEİA, iki ülke arasındaki stratejik ilişkilerin daha da ileri götürülebilmesini temin edecek araçlardan biri olarak mütalaa edilmiş, anlaşma çerçevesinde yürütülen işbirliğinin gelişmeye devam edeceği umudunun taşındığı belirtilmiştir.⁴⁶

SEİA'ya ilişkin bir yıllık uzatma kararı alınırken, ABD Kongresi Uzlaştırma Komisyonu, 1992 dış yardım tasarısının yetki kanununda, Türkiye'ye 500 milyon askeri, 190 milyon ekonomik yardım yapılmasını kararlaştırmış, Komisyon, Ödenekler ve Dışişleri Komisyonlarında kabul edilen ve birbirinden farklı olan miktarlar ile yetki yasa tasarısındaki değişikliği karara bağlamıştır. Oturumda Türkiye, Yunanistan ve dış yardım

⁴¹ "Türkiye'ye Yardıma Tırpan", *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1991, s.11.

⁴² "ABD'den Yardıma Çengel", *Milliyet*, 19.04.1991, s.16.

⁴³ "ABD Yardımı Yetersiz", *Milliyet*, 20.05.1991, s.14.

⁴⁴ "Foreign Assistance Funding Proposal for FY 1992", *US Department of State Dispatch*, Vol 2, No 21, May 27, 1991, <http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1991/html/Dispatchv2no21.html>, (03.03.2013).

⁴⁵ "SEİA, Bir Yıl Daha Uzatılıyor", *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1991, s. 8.

⁴⁶ "SEİA Bir Yıl Uzatıldı", *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1991, s.10.

alan diğer ülkelerin askeri yardım paylarının tümüyle hibe olması kararlaştırılmıştır.⁴⁷

1992 yılında, ABD yönetimi 1993 mali yılı için Türkiye'ye 543 milyon dolar askeri, 75 milyon dolar ekonomik yardımın hibe olarak verilmesini kongreden istemiş, Kongre'de engellemelerle karşılaşan yardım paketi önce temsilciler meclisinde değiştirilmiş, Türkiye'ye askeri kredi olarak en fazla 450 milyon doların piyasa faizi üzerinden verilmesi kararlaştırılmış, bu taslak, senato genel kurulunda değiştirilmiş ve Türkiye'ye yardım yeniden hibeye çevrilmiştir. Meclis ile senatoda çıkan kararlar arasındaki farklılık neticesinde yardım tasarısı uzlaştırma komisyonuna gitmiştir. Uzlaştırma komisyonundan geçen biçimde Türkiye'ye 450 milyon doların askeri satış kredisi olarak ve piyasa faizinin altında belirlenecek oranlarla verilmesi kararlaştırılmış, buna göre, Türkiye'nin 1993 mali yılı içinde ABD'den 450 milyon dolara kadar varan miktarla silah ve askeri malzeme alabilmesi ve borcu faizle ödemesi öngörülmüştür. Ayrıca, faiz konusunda Türkiye'ye getirilen yükün azaltılması konusunda ekonomik yardım 125 milyon dolara çıkarılarak, hibe olarak verilmesi kararlaştırılmıştır. Buna göre ABD Kongresi, Türkiye'ye 450 milyon dolar askeri kredi(FMS), 125 milyon dolar da hibe ekonomik yardımı(ESF) verilmesini kabul etmiştir.⁴⁸

Bu arada, SEİA'ya ilişkin olarak fesih ihbar süresinin dolmasına karşın, Ankara fesih ihbarında bulunmamış, böylece anlaşma bir yıl daha uzatılmış olmuştur.⁴⁹

3. 1990'LARDA SEİA VE ABD YARDIMI (1993-1999 DÖNEMİ)

1993 yılı Ocak ayında Ankara, Türkiye-ABD ilişkilerinin on yılı geçen bir süredir ana eksenini oluşturan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nı (SEİA) yenilemek için yeni ABD yönetimini (Bill Clinton Yönetimi) görüşmelerde bulunmaya çağırması kararlaştırmıştır. Bu çağırmanın arka planında 1992 yılı 17 Eylül'ünde ABD'ye Ankara tarafından gönderilen mesajın bulunduğu belirtilmektedir. SEİA'nın 18 Aralık 1992'de sona ereceğinin, Türkiye'nin bu anlaşmanın bitmesi için ihbarda bulunmayacağından anlaşmanın bir yıl daha uzayacağı belirtilen mesajda, Türkiye'nin SEİA hükümleri çerçevesinde, bir sonraki yıl

⁴⁷ "Türkiye'ye ABD Yardımı", *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1991, s.11.

⁴⁸ "ABD Yardımı Tatmin Etmedi", *Cumhuriyet*, 07 Ekim 1992, s.9.

⁴⁹ "ABD ile Savunma İlişkilerinde Kritik Dönem", *Milliyet*, 21.09.1992, s.14.

anlaşmanın gözden geçirilerek yenilenmesi için hazırlıklarını tamamlar tamamlamaz, ABD tarafını müzakerelere çağıracağı ifade edilmiştir.⁵⁰

18 Mart 1993'de Türkiye, ABD ile yürürlükte olan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nın(SEİA) değiştirilmesi için bildirimde bulunmuştur. Ankara, müzakerelerde SEİA'nın günün gerçeklerine uydurulmasını ve geçmiş uygulama dönemindeki aksaklıkların giderilmesinin gündeme geleceğini açıklamıştır. Dışişleri Bakanlığı'nca yapılan yazılı açıklamada, NATO yükümlülükleri çerçevesinde Türkiye-ABD savunma ilişkilerini düzenleyen 1980 tarihli SEİA'nın ikinci beş yıllık süresinin 1990 yılında sona ermiş olduğu hatırlatılarak, 1991 ve 1992 yılları için ihbarda bulunulmadığı için anlaşmanın birer yıl olarak uzatılmış olduğu kaydedilmiştir. Açıklamada, anlaşmanın gözden geçirilmesine ilişkin müzakerelerde, öncelikle ABD'nin son dönemde dünyanın çeşitli ülkelerindeki ve bu arada Türkiye'deki askeri varlığında yaptığı indirim ve düzenlemelerin anlaşma ve eklerine yansıtılmasının hedeflendiği, ayrıca anlaşmanın geçmiş uygulama döneminde karşılaşılan aksaklıklarının giderilmesine yönelik önlemlerin de doğal olarak müzakerelerde dikkate alınacağı ifade edilmiştir.⁵¹ SEİA'nın yenilenmesine ilişkin görüşmeler 9 Nisan 1993 tarihinde başlamıştır.⁵²

Bu arada Nisan ayı içinde ABD'nin 1994 yılı bütçesine ilişkin görüşmelerin sürdürüldüğü Kongre'de, Türkiye'nin, Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya gibi çeşitli alanlarda yapıcı rol oynadığı vurgulanarak, stratejik önem taşıyan Türkiye gibi önemli bir müttefik için yönetimin önemli oranda ekonomik yardım talep edeceği belirtilmiş, yine güvenliğin artırılması anlamında askeri yardım sağlanacağı ifade edilmiştir.⁵³

Bush yönetiminin 1993 mali yılında Türkiye'ye istediği 543 milyon dolar askeri, 75 milyon dolar ekonomik yardım Kongre tarafından 450 milyon dolar askeri, 150 milyon dolar da ekonomik yardım olarak son şeklini almıştı. 1994 mali yılı dış yardım bütçesinde ise Türkiye için Clinton yönetimi Türkiye'ye 450 milyon dolar askeri, 143 milyon dolar da ekonomik

⁵⁰ "SEİA İçin Yeni Pazarlık", *Cumhuriyet*, 06 Ocak 1993, s.13.

⁵¹ "Ankara'dan ABD'ye SEİA İçin Çağrı", *Cumhuriyet*, 19 Mart 1993, s.4

⁵² "SEİA Görüşmeleri Başladı", *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1993, s.9.

⁵³"FY 1994 International Affairs Budget Request", *US Department of State Dispatch*, Vol.4, Number 1, April 1993,

<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1993/html/Dispatchv4Sup1.html>, (06.03.2013).

yardım istemiştir. Yönetim, Yunanistan'a da 315 milyon dolar askeri yardım ayırmış, böylece Türkiye ile Yunanistan arasındaki yardımda kurulan 7/10 oranı korunmuştur ki ayrıca Clinton yönetimi askeri yardımın tamamının hibe yerine borç olarak verilmesini istemiştir.⁵⁴

Clinton yönetimi, askeri yardımın bağış değil, FMS kredisi ile yapılmasını önermiştir. Düşük faizli ve uzun vadeli bir kredi olan FMS netice itibarıyla bağış değil borçtur. Türkiye'nin, bu miktarla birlikte ABD'ye FMS kredilerinden hali hazırda biriken 7.5 milyar dolarlık borcuna 450 milyon dolar daha eklenmiş olacaktır. Bakıldığında, Kohen'in de ifade ettiği gibi, Clinton yönetimi, yardımın kalitesini daha baştan Türkiye'yi zora sokacak şekilde bozmuştur.⁵⁵

Amerikan yardımlarının son iki mali yılda da düşük faizli krediye dönüştürülmesi, ABD'ye Dış Askeri Yardım(FMS) kredilerinden dolayı 7.5 milyar dolar borcu olan Türkiye'yi bir ek borç yükü altına itmiştir. Yine, 7/10 oranının gözetilmesi de hoşnutsuzluk yaratmış, Türk yetkililer bu oranın ABD yönetimince korunmasının, SEİA'nın 1987 yılında imzalanan ek mektubuna aykırı bir tutum olduğunu vurgulamışlardır. Dışişleri Bakanlığı kaynakları, SEİA anlaşması eklerinde de askeri yardımın dış politika kaygılarına bağlanmaması için ABD yönetimlerinin ellerinden geleni yapacağına ilişkin hükümler olduğunu hatırlatarak ABD'nin bu sözünü tutmamış olduğuna dikkat çekmişlerdir.⁵⁶

Temmuz ayında SEİA'ya ilişkin gerçekleştirilen görüşmelerin gerisinde Türk hükümetinin, Washington'un yardım politikasını değiştirmesinden dolayı şikayeti ve yapılacak askeri yardım konusunda daha güçlü güvenceler istemesi bulunmuştur. Başlarda hibe olarak verilen askeri yardımların son yıllarda FMS-askeri satış kredisine çevrilmesi ve her geçen yıl da yardım miktarının düşürülmesi ve de Türkiye'nin ağır bir borç yükü altına girmesi sıkıntı yaratmıştır. Bundan dolayı Ankara, bu durumun ortadan kaldırılmasında ve Amerikan yönetiminin yardım miktarı ve koşulları konusunda daha sağlam bir güvence vermesi için bir formül arayışı içine girmiştir.⁵⁷

Ancak, Eylül ayının son günlerinde ABD Senatosu 1994 mali yılında Türkiye için önerilen 450 milyon dolarlık uygun koşullu krediyi

⁵⁴ "ABD 7'ye 10 Oranını Korudu", *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1993, s.9.

⁵⁵ Sami Kohen, "Yardım Değil, Dert...", *Milliyet*, 02.05.1993, s.16.

⁵⁶ "Türk-ABD İlişkileri Gergin Döneme Giriyor", *Cumhuriyet*, 04 Mayıs 1993, s.8.

⁵⁷ "ABD ile Gergin Pazarlık", *Milliyet*, 29.07.1993, s.15.

düşürerek 405 milyon dolar olarak kabul etmiştir ki, bu durum Ankara'da rahatsızlık yaratmıştır.⁵⁸

SEİA'da yenilemeye gidilmesi için 1993 yılı Nisan ayından beri devam eden görüşmeler, 1994 yılı Mart ayının başında da ABD'nin askeri yardımı kesin hükümlere bağlamayı reddetmesi yüzünden sürüncemede kalmıştır. Türkiye'nin Amerikan askeri malzeme yardımı ile güvenlik yardımını anlaşma metninde kesin yükümlülük altına almaktaki ısrarlı tutumuna ABD tarafı sıcak bakmamıştır. Yine Türkiye, iki ülke arasındaki savunma sanayi işbirliğinin geliştirilerek, ABD'nin daha yüksek teknolojiyi içeren askeri malzeme transferi yapmasını ve bu konunun da yine SEİA çerçevesinde "belirsiz ifadeler yerine kesin hükme bağlanmasında" ısrar etmiştir.⁵⁹

1994 yılının takip eden günlerinde, ABD yardımları iki ülke ilişkilerinde rahatsızlık yaratmıştır. SEİA'nın yenilenmesine ilişkin tıkanıklığın sürdüğü bu dönemde, Mayıs ayında Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye verilen dış yardımların yüzde 25 oranında kesilmesini onaylamıştır. Temsilciler Meclisi'nin kabul ettiği tasarıda, Türkiye'de insan haklarının durumu ve Kıbrıs'taki gelişmelerle ilgili olarak, Dışişleri Bakanlığı'ndan bir rapor istenirken, bu rapora bağlı olarak 1995 mali yılı bütçesi çerçevesinde Türkiye'ye verilecek dış yardımın yüzde 25'inin askıya alınması kararlaştırılmıştır.⁶⁰

Temsilciler Meclisi'nin aldığı bu karar, Dışişleri Bakanlığı tarafından "gerçeklere dayanmayan haksız bir karar" olarak değerlendirilmiştir. Dışişleri Bakanlığı Sözcü Vekili Ferhat Ataman, Türkiye'nin, Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması(SEİA) çerçevesindeki yardımların, bu çerçeve dışında kalan faktörlere bağlanmasına karşı çıktığını söylemiştir. Ataman, "Yıllardır terörle karşı karşıya olan Türkiye, yardımların gerçek dışı nedenler ve gerekçelere, belli koşullara bağlanmasını uygun görmemektedir" demiştir. Ataman, "Temsilciler Meclisi, gerçeklere dayanmayan bu haksız kararıyla Türk-ABD ortak çıkarlarına hizmet etmemiştir" diye konuşmuştur.⁶¹

Bu konudaki en sert tepki Başbakan Tansu Çiller'den gelmiş, ABD'nin Boston kentinde bulunan Çiller, Amerikan Kongresi'nin Temsilciler Meclisi tarafından Türkiye'ye verilecek dış yardım kredisinin, "Kıbrıs sorunu ve insan hakları ihlalleri" gerekçesiyle askıya alınması

⁵⁸ "ABD'den Bir Makas Daha", *Cumhuriyet*, 25 Eylül 1993, s. 8.

⁵⁹ "SEİA'da Pürüz Anlaşmayı Geciktiriyor", *Cumhuriyet*, 01 Mart 1994, s.3.

⁶⁰ "ABD'den Yardıma Makas", *Milliyet*, 27.05.1994, s.15.

⁶¹ "Haksız Bir Karar", *Milliyet*, 28.05.1994, s.15.

konusunda yaptığı açıklamada, ABD Başkanı Bill Clinton ile bir telefon görüşmesi yaptığını belirtmiş, Başbakan Çiller, "Karara büyük tepki duyduğunu, Türk halkının bunu anlamakta zorluk çektiğini" Clinton'a anlattığını, dış yardımın insan hakları, Kıbrıs konusu veya terörle mücadeleye bağlanmasını son derece ilgisiz bulduğunu söylemiştir.⁶² Başbakan 28 Mayıs'ta CNN muhabirinin Amerikan askeri yardımının yüzde 25'inin askıya alınması konusundaki sorusuna verdiği yanıtta da, Temsilciler Meclisi kararının haksız ve taraflı olduğunu, Türkiye'nin yardımın tümünü gözden geçireceğini söylemiştir.⁶³ Çiller, bir başka açıklamada da, "gerekirse yardımı reddederiz " demiştir.⁶⁴

ABD Temsilciler Meclisi'nin Türkiye'ye verilecek kredi de yüzde 25'lik kesintisinin ardından ABD Senatosu Dışişleri Alt ve Tahsisler Komiteleri'nin, Türkiye'ye 1995 mali yılı dış yardım bütçe tasarısında kesinti yapılmamasını, ancak askeri yardım kredisinin iç güvenlikte kullanılmaması kaydıyla verilmesini kararlaştırması,⁶⁵ ABD Kongresi'nin Türkiye'ye yönelik yardımlara ilişkin tutumunda ikinci olumsuz gelişmeyi oluştururken, Başbakan Tansu Çiller, yaptığı açıklamada, ABD Senatosu'nun Türkiye'ye yapılacak yardımı iç güvenlikte kullanmama şartına bağlamasına tepki göstererek, yardımın kabul edilmeyebileceğini söylemiştir.⁶⁶ Ankara'dan ABD yönetimine gönderilen mesajlarda Türkiye'nin, Clinton'ın Kongre üzerindeki etkisini kullanmasını beklediği, yardımın belirli koşullara bağlanmasının kabul edilemeyeceği iletilmiştir.⁶⁷

Ağustos ayının başında ise, ABD Temsilciler Meclisi, 1995 mali yılı bütçesi çerçevesinde verilecek 13.7 milyar dolarlık dış yardım kredileri tasarısını onaylamıştır. Türkiye ve Yunanistan'a verilecek kredilerde kesinti yapılmasını öngören tasarıyla, Türkiye'ye verilecek olan askeri yardım kredisinin yüzde 10' luk bölümü, insan hakları ihlalleriyle ilgili iddialar ve Kıbrıs konusunda ABD Dışişleri Bakanlığı'nın vereceği rapora bağlı olarak askıya alınmıştır.⁶⁸ ABD Yönetimi, 1995 mali yılında Türkiye için 453

⁶² *Ayin Tarihi*, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1994&a=5>, (05.01.2013).

⁶³ *A.g.e.*

⁶⁴ "Yardımanın Senin Olsun", *Milliyet*, 29.05.1994, s.1.

⁶⁵ *Ayin Tarihi*, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1994&a=6>, (04.02.2013).

⁶⁶ *Ayin Tarihi*, *a.g.e.*; "Yardıma Gerekirse Reddederiz", *Milliyet*, 20.06.1994, s.16.

⁶⁷ "Çiller'den Sert Eleştiri", *Cumhuriyet*, 24 Haziran 1994, s.10.

⁶⁸ "Temsilciler Meclisi Kesintiyi Onayladı", *Cumhuriyet*, 06 Ağustos 1994, s.1,9.

milyon dolar, Yunanistan için de 317 milyon dolar talep etmişti ki, bu taleple Türkiye ile Yunanistan arasındaki 7'ye 10 oranı korunmuştur.⁶⁹ Tasarıya göre, verilecek yardım kredisinde gidilecek yüzde 10 kesinti sonrası Türkiye'ye 328 milyon dolar, Yunanistan'a da 229 milyon dolar kredi verilecektir. Bu çerçevede yasa tasarısı ile 7/10 oranının korunduğu görülmektedir.

26 Ağustos'ta ABD Başkanı Bill Clinton, 1995 mali yılı bütçesi çerçevesinde verilecek 13.7 milyar dolarlık dış yardım kredileri yasasını imzalamıştır. Clinton tarafından imzalanan ve Temsilciler Meclisi ile Senato'da daha önce onaylanan bu yasa ile Türkiye'ye verilen yardım kredilerine ilk kez "koşul" getirilmiş, buna göre Türkiye'ye verilecek dış yardım kredilerinin yüzde 10'luk bölümü, insan hakları ihlalleri ile ilgili iddialar ve Kıbrıs konularında ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan istenen bir rapora bağlı olarak askıya alınmıştır.⁷⁰

Başbakan Tansu Çiller Ankara'da yaptığı yazılı açıklamada, ABD Başkanı Bill Clinton'un onayladığı dış yardım kredisinin, koşula bağlanan yüzde 10'luk bölümünün, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'deki insan hakları ve Kıbrıs konularında vereceği bir rapora bağlı olduğunun anlaşıldığını ve bu itibarla kredideki şartlı bölümün Türkiye Cumhuriyeti tarafından kullanılmayacağını bildirmiştir.⁷¹

ABD, Türkiye'ye yaptığı askeri yardımları son üç mali yılda hibeden düşük faizli krediye dönüştürmüş ve son mali yılda öngörülen kredinin yüzde 10'luk bölümünü Kıbrıs ve insan hakları koşuluna bağlamıştır. Ankara, yardımın tümü yerine koşula bağlanan yüzde 10'luk bölümünü almayacağını açıklayarak, ABD'ye "koşulu kabul etmiyorum" mesajını vermiştir.⁷²

Türkiye'ye ABD'den, 1992'de askeri kredi ve askeri hibe olarak 500, 1993'de askeri kredi olarak 450, 1994'de ise askeri kredi olarak 405 milyon dolar verilmiştir.⁷³

⁶⁹ " FY 1995 Budget Request", 30 April 1994,

<http://www.fas.org/asmp/library/asm/asm25.html>, (15.03.2013).

⁷⁰ "Clinton Koşullu Yardımı Onayladı", *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1994, s.1,9.

⁷¹ *Ayin Tarihi*, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1994&a=8>, (07.03.2013).

⁷² "Soysal'dan ABD'ye Uyarı", *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1994, s. 10.

⁷³ " Greece and Turkey: U.S. Assistance Programs and Other Activities", 04/17/95, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GAOREPORTS-NSIAD-95-100/html/GAOREPORTS-NSIAD-95-100.htm>, (17.03.2013).

1995 yılı Temmuz ayında ABD Temsilciler Meclisi, insani yardım koridoru düzenlemesiyle Türkiye'ye yardımın tümünden kesilmesine yönelik yaptırım olasılığını da içeren 12 milyar dolarlık Dış Tahsisler Yasa Tasarısını kabul etmiştir. Haziran sonunda kabul edilen değişiklik önergesiyle Türkiye'ye yardımda 25 milyon dolar ek kesinti öngören tasarı, 89'a karşı 333 oyla Temsilciler Meclisi'nden geçmiştir.⁷⁴

Ekim ayında New York'ta Başkan Clinton'la gerçekleştirdiği görüşmede Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, yardımlara ilişkin olarak, "...ABD yardımı iki ülkenin karşılıklı çıkarları doğrultusundadır. Kongre'deki bazı değişiklik önermeleri, Türkiye'ye haksızlık yaparken ikili ilişkileri incitmektedir" demiştir.⁷⁵

ABD'nin 1996 yılında Türkiye'ye vereceği kredi miktarını nihai karara bağlayan Kongre'de, yardıma ek kesinti ve koşul getiren değişiklik önermeleri reddedilmiştir. Senato ve Temsilciler Meclisi ve Ortak Konferans Komitesi'nde gerçekleşen uzun tartışmalar sonrasında Kongre, 1996'da Türkiye'ye hiçbir koşula bağlı olmaksızın Dış Askeri Satış Kredisi(FMS) olarak 320 milyon dolar, Ekonomik Destek Fonu(ESF) kapsamında ise 33.5 milyon dolar verilmesini kabul etmiştir.⁷⁶

Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Elçi Nurettin Nurkan düzenlediği basın toplantısında, ABD Temsilciler Meclisi ve Senato üyelerinden oluşan Konferans Komitesi'nin, 1996 mali yılı dış yardım tahsisler yasa tasarısı üzerindeki görüşmelerini tamamladığını bildirmiş, ABD'nin, 1996 yılında Türkiye'ye yapacağı yardım için tasarı metnine eklediği ve "Türkiye'nin içişlerine müdahale" olarak değerlendirilen maddeleri metinden çıkardığını, Türkiye'nin, yardımda büyük kesintiler yapılmasına karşın karalama girişimlerinin başarısız kalmasını memnunlukla karşıladığını ifade etmiştir.⁷⁷

1996 yılı için Türkiye'ye ABD tarafından 320 milyon dolar askeri satış kredisi olarak, ekonomik destek fonu kapsamında da 33.5 milyon dolar verilmesi, ABD'nin 1993 yılında askeri yardımı hibe durumundan çıkararak, kredi konumuna geçirdiği miktarlardaki düşüşü de net bir şekilde göstermiştir.

⁷⁴ "Yardıma Kesen Yasaya Onay", *Milliyet*, 13.07.1995, s.15.

⁷⁵ "Demirel'den Üç Mesaj", *Milliyet*, 23.10.1995, s.18.

⁷⁶ "Kongre'de Türkiye Kazandı", *Milliyet*, 26.10.1995, s.21.

⁷⁷ *Ayin Tarihi*, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1995&a=10>, (05.03.2013).

Yardım miktarlarındaki azalmaya karşın, 1990'dan beri her yılın eylül ayında taraflardan biri feshi ihbarda bulunmadığından anlaşma altı kez birer yıllık olmak üzere uzatılmıştır. 1996 yılında da dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan da kendisinden önceki başbakanların yaptığı gibi, Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması(SEİA)'nın öngördüğü sona eriş tarihinin üç ay öncesinden fesh-i ihbar hakkını kullanmamış, böylece SEİA bir yıl daha uzamıştır.⁷⁸

1997 yılı için ABD'nin Türkiye'ye verilmesini öngördüğü askeri satış kredisi(FMS) 175 milyon dolar, ekonomik destek fonu(ESF) ise 60 milyon dolar düzeyinde olmuştur.⁷⁹ Bu yardım miktarı da destek kredilerinin her yıl giderek küçüldüğünü göstermiştir.

1997 yılında ise, Clinton yönetimi 1998 mali yılı bütçesi çerçevesinde vermeyi kararlaştırdığı yardım kredisinde bir kez daha kesintiye gitmiştir. ABD Başkanı Bill Clinton Kongre'ye sunduğu 1998 mali yılı bütçesi çerçevesinde Türkiye'ye toplam 226.5 milyon dolar dış yardım verilmesi talebinde bulunmuştur.⁸⁰ Kasım ayında ise ABD Kongresi, Türkiye'ye 1998 Mali Yılı Bütçesi çerçevesinde verilecek ekonomik yardıma yine koşul getirmiştir. Kongre'nin her iki kanadından üyelerin oluşturduğu ortak komite, 40 milyon dolarlık Ekonomik Destek Fonu(ESF)'nun yarısını koşula bağlamıştır. Koşulda; "ESF yardımın en az yarısı, demokratik kurumların güçlenmesi için çalışan hükümet dışı özel kuruluşlara, iç huzursuzluktan etkilenen kişi ve topluluklara, bölgesel sorunların barışçı çözümü ve bölgesel ekonomik gelişmeye katkı için kullanılacaktır" ifadesi yer almıştır.⁸¹

ABD Temsilciler Meclisi'nin ardından Senato'da Türkiye'ye 1998 mali yılı bütçesi çerçevesinde verilecek ekonomik yardıma koşul getiren dış yardım yasasını kabul etmiştir.⁸²

⁷⁸ "Erbakan, ABD ile SEİA'yı Bir Yıl Uzattı", *Cumhuriyet*, 05 Kasım 1996, s.10.

⁷⁹ "ABD Yardımı Kredisi Bir Şirket Karı Kadar", *Milliyet*, 25.03.1996, s.7; "Foreign Operations Appropriations for FY1997: Funding and Policy Issues", <http://www.fas.org/man/crs/96-445.htm>, (16.03.2013).

⁸⁰ "ABD Yardımında Yine Kesinti", *Cumhuriyet*, 08 Şubat 1997, s.10.

⁸¹ "Military Aid Legislation", No. 36 (28 February 1998), <http://www.fas.org/asmp/library/asm/asm36.html>, (07.02.2013); "ABD Türkiye'ye Yardımı Bölüştürdü", *Cumhuriyet*, 01 Kasım 1997, s.9.

⁸² "ABD Kongresi'nden Türkiye'ye Koşullu Yardım", *Cumhuriyet*, 15 Kasım 1997, s.3.

Türk Hükümeti, koşula bağlanan 40 milyon dolarlık ABD ekonomik yardımını tümüyle reddettiğini ABD yönetimine bildirmiştir.⁸³ Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Nüzhet Kandemir, ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'a, ABD Temsilciler Meclisi Başkanı'na ve ABD Senatosu'nun Çoğunluk ve Azınlık Grubu liderlerine birer mektup yollamıştır. Büyükelçi Kandemir, Türk hükümetinin 1998 mali yılı bütçesi çerçevesinde Türkiye'ye verilmesi planlanan Ekonomik Destek Fonu'nu (ESF) "kabul edilemez" bir koşula bağlanması nedeniyle reddettiğini kaydetmiştir.⁸⁴

1998 yılında ise askeri yardım kredilerine ilişkin olarak, ABD yönetimi, 1999 bütçesindeki tasarruf planları çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan'a verdiği askeri yardım kredilerine (FMS) son verme kararı almış,⁸⁵ her iki ülkeye de verdiği yardım miktarını bir süredir düşüren ABD yönetiminin bu kararı, Türkiye tarafından incelemeye alınmış, kararın, iki ülke arasındaki stratejik işbirliği ve Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması(SEİA) kapsamında değerlendirildiği bildirilmiştir. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Necati Utkan, Amerikan yönetiminin kararının ikili dengeler ve sorumluluklar kapsamında değerlendirildiğini belirterek, iki ülke arasındaki stratejik işbirliği oluşturulmasına yönelik çabaları anımsatmış, ticaretin artırılması, yatırımların geliştirilmesi ve enerji alanlarında geniş işbirliği olanakları olduğunu belirterek, kararın bu parametreler ışığında değerlendirileceğini belirtmiştir.⁸⁶

ABD'nin uluslararası bütçesiyle ilgili açıklamalarda bulunan ABD Dışişleri Bakanlığının konuyla ilgili yetkilisi Büyükelçi Craig Johnston, savunma kredileriyle ilgili karara Türkiye ve Yunanistan'la istişareler sonucunda vardıklarını belirterek, Türkiye ve Yunanistan'ın diğer NATO üyeleri gibi artık Amerikan yardımına ve kredilerine ihtiyaç duymadığını ifade etmiştir.⁸⁷

---

⁸³ "Turkey Refuses US Credits", 11/18/1997, *Hürriyet Daily News*, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-refuses-us-credits-1997-11-18>, (10.03.2013).

⁸⁴ "ABD Yardımı Reddedildi", *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1997, s.1,9.

⁸⁵ "ABD Yardımı Sona Erdi", *Cumhuriyet*, 26 Ocak 1998, s.9.

⁸⁶ "Türkiye, ABD'nin Kararını İnceliyor", *Cumhuriyet*, 27 Ocak 1998, s.9.

⁸⁷ "40 Yıl Sonra ABD Yardımı Kesildi", *Milliyet*, 04.02.1998, s.9.

4. SONUÇ

Soğuk Savaş sonrasında ilk on yılında Türkiye-ABD ilişkilerinin nasıl biçimlendiğinin, hangi doğrultuda ilerlediğinin belirlenebilmesi anlamında ABD askeri ve ekonomik yardımları temel göstergelerden biri olmuştur. Türkiye ile ABD arasında 1980'de imzalanan⁸⁸, 1987'de 1985'ten itibaren 5 yıllığına uzatılmış olan ve anlaşmanın tarafları olarak ne Türkiye ne de ABD'nin 1990 yılı Aralık ayında süresi dolan anlaşmaya ilişkin olarak üç ay önceden sona ermesi konusunda ihbarda bulunmamasıyla 1990'da otomatik olarak bir yıl uzayan SEİA, 1990'lar boyunca, Türkiye'nin anlaşmada değişiklikler yapılması yönünde istekleri bulunmasına karşın, uzatılma dönemlerinde anlaşmanın sona ermesi yolunda herhangi bir ihbarda bulunulmadığından otomatik olarak uzatılmıştır.

İlk olarak 1992'de ABD yönetiminin Türkiye ve Yunanistan'a yapılan yardımlarda gözetilen 7/10 oranının kaldırılması için çalışılacağı, askeri yardımın arttırılacağı gibi güvenceleri yerine getirmediğini belirterek Türkiye SEİA'nın yeniden görüşülmesini istemiş, ABD'nin bütçe kısıtlamalarını ileri sürerek yardımı azaltması önlenmek ve kredilerin piyasa koşullarıyla verilmesi gibi uygulamaların düzeltilmesi amaçlanmıştır.⁸⁹

1993'te Türkiye, SEİA konusunda yeni bir girişimde daha bulunmuş, ancak Türkiye'nin beklentilerinin karşılanması bir yana, Türkiye'nin rahatsızlık duyduğu 7/10 oranı, geçmiş yıllarda Kongre tarafından gözetilirken, Reagan ve Bush yönetimleri buna karşı çıkmış, 1993'te ise, bu kez bu oran Clinton yönetimi tarafından önerilmiştir.⁹⁰

⁸⁸"U.S. and Turkey Sign Pact on Aid and Bases; U.S. and Turkey Sign Agreement on Aid and Bases", *The New York Times*, March 30, 1980, p.1, [http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F30F1EFD3A5A12728DDDA90B94DB405B8084F1D3,\(05.03.2013\)](http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F30F1EFD3A5A12728DDDA90B94DB405B8084F1D3,(05.03.2013)).

⁸⁹İlhan Uzgel, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası*, Ed.Baskın Oran, Cilt II, 3.Baskı, İstanbul, 2002, s.283.

⁹⁰ Carol Migdalovitz, "Greece and Turkey: Current Foreign Aid Issues, CRS Issue Brief, Updated August 11, 1994, https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:fAt6I0rBI9IJ:pdf.usaid.gov/pdf_docs/PCAAA470.pdf+US,foreign+aid,Turkey,Greece,ratio,FY+1993&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEESh-8r17YMAAZ3i2ZeWhCYRl8bJQ1y5x0PGDTaHw1K813umVdfB8Y1tjG46FmTaDss92HCGRNbF0uxdGexdX9Guka0L3PovBUM9Bi7Gy2PrvhTyxl8_E3L9ob8AG

1994'te ABD'nin Türkiye'ye yaptığı yardımda faiz oranlarını yükseltmesi karşısında Uzgel'in de belirttiği gibi SEİA'nın gözden geçirilebileceği uyarısı yapılmış⁹¹ ancak herhangi bir değişiklik olmamıştır.⁹²

1996'da da SEİA, herhangi bir düzenleme önerisi dahi getirilmeden onaylanmıştır.

Türkiye'nin bu yıllarda, özellikle de Körfez Savaşı sonrasında ABD yardımında bir artış beklentisi, ABD'nin dış yardım bütçesinde büyük oranda kesintiye gitmesi, bir anlamda dış yardım konusundaki politika değişikliğinin⁹³ Türkiye'ye yapılan yardımlara da yansımaları Armaoğlu'nun belirttiği üzere, ikili ilişkilerde "ne ciddi bir kriz ve ne de olağanüstü bir yakınlığın" söz konusu olmadığı⁹⁴ bu dönemde önce sürekli azaltılan ve giderek ticari ölçeklerde faizli krediye dönüştürülen, sonrasında ise tamamen kesilen yardımlar, Türkiye'nin beklentilerini karşılamaktan uzak kalmıştır.

Böylece, SEİA'nın iki ülkenin ilişkileri arasında önemli bir aşama oluşturduğunu belirterek, "Türkiye'ye mümkün olan her şekilde yardım edilmesi gerektiğine kesinlikle inanıyor ve bu yönde öncelikle çaba gösteriyorum"⁹⁵ diyen ABD Başkanı Carter'ın bu ifadelerinin ardından

---

ObXDUNgkbFxm&sig=AHIEtbQYJkI2mWFi6aWM0zNxiqS7XaTCnQ,
(15.03.2013).

⁹¹ "Soysal'dan ABD'ye Uyarı", *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1994, s.10.

⁹² İlhan Uzgel, *a.g.e.*, s.284.

⁹³ Larry Q Nowels, "Foreign Aid Budget and Policy Issues for the 104th Congress", CRS Issue Brief, Updated February 15,1995, https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:_A12F3DQ1x0J:pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pcaaa648.pdf+cut+in+the+foreign+aid+budget,1996&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEEShIf_1WkYlaJ3_M7A3D__LHFPA3CDaW7DO679u4vHoVqVG9WnlTTIerWTYBKOjIy_SfcZzTZ82SLMevS3ov3Z9MtOksqtmpY5xHO-8Rs6s6sJDLvT2JYAHobgdI2G7eUvQtRAoP&sig=AHIEtbS7Rn3CQ77PZ3L5521HzZ3Bk3K4sw, (12.03.2013); Mickey Edwards and Stephen J. Solarz, " Foreign Policy Tools: Budget, Aid, Defense, Force", <http://www.brookings.edu/research/articles/1997/03/spring-defense-edwards>, (17.03.2013).

⁹⁴ Fahir Armaoğlu, "Yarım Yüzyılın Türk-Amerikan İlişkileri, 1947-1997(Bir Genel Değerlendirme)", *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç*, Haz. İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 430.

⁹⁵ "Türk-ABD Savunma İşbirliği Anlaşması Ankara'da İmzalandı", *Milliyet*,30.03.1980, s.7.

geçen yıllar boyunca ve de "stratejik ve kültürel olarak önemli kavşaklarda bulunan, Batı'ya demir atan, demokrasiye bağlı ve müttefikimiz Yunanistan ile iyi ilişkiler kurmak isteyen Türkiye'ye yardım, çıkarımız gereğidir"⁹⁶ diyen ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Sandy Berger'in açıklamasında olduğu gibi başta Başkan Clinton olmak üzere⁹⁷ Türkiye'nin önemine sık sık vurgu yapan ABD'li yetkililerin açıklamalarına rağmen, yardım akışını düzenleyen SEİA'ya ve yardımlara ilişkin sıkıntılar 1990'lı yıllar boyunca varlığını sürdürmüştür denilebilir.

KAYNAKÇA

- "40 Yıl Sonra ABD Yardımı Kesildi", *Milliyet*, 04.02.1998, s.9.
 "86065: Greece and Turkey: Current Foreign Aid Issues",
<http://www.fas.org/man/crs/86-065.htm>, (02.02.2013).
 "ABD 7'ye 10 Oranını Korudu", *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1993, s.9.
 "ABD ile Gergin Pazarlık", *Milliyet*, 29.07.1993, s.15.
 "ABD ile Savunma İlişkilerinde Kritik Dönem", *Milliyet*, 21.09.1992,
 s.14.
 "ABD Kongresi'nden Türkiye'ye Koşullu Yardım", *Cumhuriyet*, 15
 Kasım 1997, s.3.
 "ABD Türkiye'den Vazgeçemiyor", *Cumhuriyet*, 29 Mart 1997, s.11.
 "ABD Türkiye'ye Yardımı Bölüşürdü", *Cumhuriyet*, 01 11 1997, s.9.
 "ABD Yardımı Kredisi Bir Şirket Karı Kadar", *Milliyet*, 25.03.1996, s.7.
 "ABD Yardımı Reddedildi", *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1997, s.1,9.
 "ABD Yardımı Sona Erdi", *Cumhuriyet*, 26 Ocak 1998, s.9.
 "ABD Yardımı Tatmin Etmedi", *Cumhuriyet*, 07 Ekim 1992, s.9.
 "ABD Yardımı Yetersiz", *Milliyet*, 20.05.1991, s.14.
 "ABD Yardımında 82 Milyon Dolar Artış", *Milliyet*, 09.02.1991, s.11.
 "ABD Yardımında Yine Kesinti", *Cumhuriyet*, 08 Şubat 1997, s.10.
 "ABD, Özal'ı Oy alıyor", *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1990, s.1,17.
 "ABD'den 49 Milyon Dolar", *Milliyet*, 14.03.1991, s.15.
 "ABD'den Özal'a Şükran", *Milliyet*, 25.01.1991, s.15.
 "ABD'den Yardıma Çengel", *Milliyet*, 19.04.1991, s.16.

⁹⁶ "ABD Türkiye'den Vazgeçemiyor", *Cumhuriyet*, 29 Mart 1997, s.11.

⁹⁷ "President Bill Clinton -- Dec. 16, 1997",

<http://www.cnn.com/ALLPOLITICS/1997/12/16/clinton.newsconference/fdch.html>,
 (17.03.2013).

"ABD'den Yarım Milyar Dolar", *Milliyet*, 03.02.1991, s.14.

"ABD'den Bir Makas Daha", *Cumhuriyet*, 25 Eylül 1993, s.8.

"ABD'den Yardıma Makas", *Milliyet*, 27.05.1994, s.15.

"Address Before a Joint Session of the Congress on the Persian Gulf Crisis and the Federal Budget Deficit", http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2217&year=1990&month=9, (10.03.2013).

"Agreement Between the United States and Turkey Supplementing and Extending the Agreement of March 29, 1980 for Cooperation on Defense and Economy",

http://photos.state.gov/libraries/turkey/461177/pdf/ctia5977_001.pdf, (14.03.2013).

"Ankara'dan ABD'ye SEİA İçin Çağrı", *Cumhuriyet*, 19 Mart 1993, s.4.

Armaoğlu, Fahir, *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

Armaoğlu, Fahir, "Yarım Yüzyılın Türk-Amerikan İlişkileri, 1947-1997(Bir Genel Değerlendirme)", *Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç*, Haz. İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s.421-440.

Ayın Tarihi, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1988&a=2>,(05.02.2013).

Ayın Tarihi, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1990&a=9>,(05.02.2013).

Ayın Tarihi, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1991&a=3>,(05.02.2013).

Ayın Tarihi, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1994&a=5>,(05.01.2013).

Ayın Tarihi, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1994&a=6>,(04.02.2013).

Ayın Tarihi, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1994&a=8>,(07.03.2013).

Ayın Tarihi, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi2-detay.aspx?y=1995&a=10>,(05.03.2013).

"Baker'dan 4 Mesaj", *Cumhuriyet*, 14 Ocak 1991, s.1,17.

"Clinton Koşullu Yardımı Onayladı", *Cumhuriyet*, 27.08.1994, s.1,9.

"Cumhurbaşkanı Özal'ın Gezisinin Değerlendirmesi Amerika Gürledi, Ama Az Yağdı", *Cumhuriyet*, 02 Ekim 1990, s.14.

"Çiller'den Sert Eleştiri", *Cumhuriyet*, 24 Haziran 1994, s.10.

"Demirel'den Üç Mesaj", *Milliyet*, 23.10.1995, s.18.

Edwards, Mickey and. Solarz, Stephen J., " Foreign Policy Tools: Budget, Aid, Defense, Force",

<http://www.brookings.edu/research/articles/1997/03/spring-defense-edwards>,
(17.03.2013).

Elekdağ, Şükrü, "ABD Askeri Yardımı"(2), *Milliyet*, 04.09.1994, s.21.

Elekdağ, Şükrü, ABD Askeri Yardımının Reddedilmesi (1)", *Milliyet*,
28.08.1994, s.19.

"Erbakan, ABD ile SEİA'yı Bir Yıl Uzattı", *Cumhuriyet*, 05.11.1996,
s.10.

"Foreign Assistance Funding Proposal for FY 1992", *US Department of State Dispatch*, Vol 2, No 21, May 27, 1991,
<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1991/html/Dispatchv2no21.html>,
(03.03.2013).

"Foreign Operations Appropriations for FY1997: Funding and Policy Issues", <http://www.fas.org/man/crs/96-445.htm>, (16.03.2013).

"FY 1994 International Affairs Budget Request", *US Department of State Dispatch*, Vol.4, Number 1, April 1993,
<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1993/html/Dispatchv4Sup1.html>
, (06.03.2013).

"FY 1995 Budget Request", 30 April 1994,
<http://www.fas.org/asmp/library/asm/asm25.html>, (15.03.2013).

"Greece and Turkey: U.S. Assistance Programs and Other Activities",
04/17/95, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GAOREPORTS-NSIAD-95-100/html/GAOREPORTS-NSIAD-95-100.htm>, (17.03.2013).

Haas, Richard N., "Managing NATO's Weakest Flank: The United States, Greece and Turkey", *ORBIS*, Vol.30, No:3, Fall 1986, p.457-473.

"Haksız Bir Karar", *Milliyet*, 28.05.1994, s.15.

" İşte Tam Metin", *Milliyet*, 17.03.1987, s.7.

Kohen, Sami, "Yardım Değil, Dert...", *Milliyet*, 02.05.1993, s.16.

"Kongre'de Türkiye Kazandı", *Milliyet*, 26.10.1995, s.21.

Larrabee, Stephen F, "Türk Dış Politikası ve Güvenlik Politikası:Yeni Boyutlar, Yeni Güçlükler", *Türk- Batı İlişkilerinin Geleceği:Stratejik Bir Plana Doğru*, Der. Z.Khalilzad, Ian O.Lesser, Stephen F.Larrabee, Çev.İşık Kuşçu, ASAM Yay., Ankara, 2001, s.23-53.

Migdalovitz, Carol, "Greece and Turkey:Current Foreign Aid Issues, CRS Issue Brief, Updated August 11,1994,
https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:fAt6iOrbI9IJ:pdf.usaid.gov/pdf_docs/PCAAA470.pdf+US,foreign+aid,Turkey,Greece,ratio,FY+1993&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEESh-8r17YMAAZ3i2ZeWhCYRi8bJQ1y5x0PGDTaHw1K813umVdfB8Y1tjG46FmTaDss92HCGRNbf0uxdGexdX9Guka0L3PovBUm9Bi7Gy2PrvhTyxl8_E3L9o

b8AGObXDUNgkbFxm&sig=AHIEtbQYJkI2mWFi6aWM0zNxiqS7XaTCnQ, (15.03.2013).

"Military Aid Legislation", No. 36 (28 February 1998) ,
<http://www.fas.org/asmp/library/asm/asm36.html>, (07.02.2013).

Nowels, Larry Q, "Foreign Aid Budget and Policy Issues for the 104th Congress", CRS Issue Brief, Updated February 15,1995,
https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:_A12F3DQ1x0J:pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pcaaa648.pdf+cut+in+the+foreign+aid+budget,1996&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEEShIf_1WkYlaJ3_M7A3D_LHFPA3CDaW7DO679u4vHoVqVG9WnlTTIerWTYBKOjIy_SfcZzTZ82SLMevS3ov3Z9MtOksqtmpY5xHO-8Rs6s6sJDLvT2JYAHobgdI2G7eUvQtRAoP&sig=AHIEtbS7Rn3CQ77PZ3L5521HzZ3Bk3K4sw, (12.03.2013).

"Özal-Baker Anlaşığı", *Milliyet*, 14.01.1991, s.14.

"President Bill Clinton -- Dec. 16, 1997",

<http://www.cnn.com/ALLPOLITICS/1997/12/16/clinton.newsconference/fdch.html>, (17.03.2013).

"Remarks Following Discussions With President Turgut Ozal of Turkey",
http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2254&year=1990&month=9, (10.03.2013).

"Remarks to the Turkish Grand National Assembly in Ankara", November 15, 1999, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=56935>, (05.02.2013).

"SEİA Bir Yıl Uzatıldı", *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1991, s.10.

"SEİA Görüşmeleri Başladı", *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1993, s.9.

"SEİA İçin Yeni Pazarlık", *Cumhuriyet*, 06 Ocak 1993, s.13.

"SEİA, Bir Yıl Daha Uzatılıyor", *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1991, s.8.

"SEİA'ya Yoğun Eleştiri", *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1990, s.16.

"SEİA'da Pürüz Anlaşmayı Geciktiriyor", *Cumhuriyet*, 01 Mart 1994, s.3.

"Soysal'dan ABD'ye Uyarı", *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1994, s.10.

T.C. Resmi Gazete, Sayı:17238, 1 Şubat 1981, s.2-47.

T.C. Resmi Gazete, Sayı:19739, 28 Şubat 1988, s.2-3.

"Temsilciler Meclisi Kesintiyi Onayladı", *Cumhuriyet*, 06.08.1994, s.1,9.

"The 'Marshall Plan' Speech at Harvard University, 5 June 1947",
http://www.oecd.org/document/10/0,33343,en_2649_201185_1876938_1_1_1_1,00.html, (12.03.2013).

"The President's News Conference on the Persian Gulf Conflict", January 18,1991, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=19229>, (10.03.2013).

"The United States and Turkey: Developing an Enhanced Relationship",
US Department of State Dispatch, Vol.4, No.44, November 1, 1993,
<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1993/html/Dispatchv4no44.html>, (11.03.2013)

"Truman Doctrine", 80th Congress 1st Session, House of Representatives, Document No.171, *Truman Doctrine(NARA)*, Jan.2011.

"Turkey Refuses US Credits", 11/18/1997, *Hürriyet Daily News*, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-refuses-us-credits-1997-11-18>, (10.03.2013).

"Türk-ABD İlişkileri Gergin Döneme Giriyor", *Cumhuriyet*, 04 Mayıs 1993, s.8.

"Türk-ABD Savunma İşbirliği Anlaşması Ankara'da İmzalandı", *Milliyet*, 30.03.1980, s.7.

"Türkiye, ABD'nin Kararını İnceliyor", *Cumhuriyet*, 27 Ocak 1998, s.9.

"Türkiye'nin Kaybı 4.5 Milyar Dolar", *Cumhuriyet*, 07.02.1991, s.1,14.

"Türkiye'nin Payı Artıyor", *Milliyet*, 28.02.1991, s.14.

"Türkiye'ye Kan", *Milliyet*, 19.09.1990, s.14.

"Türkiye'ye Yardıma Tırpan", *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1991, s.11.

"Türkiye'ye Yardımda Yine Kıbrıs Pürüzü", *Milliyet*, 09.03.1991, s.18.

"Türkiye'ye ABD Yardımı", *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1991, s.11.

"U.S. and Turkey Sign Pact on Aid and Bases; U.S.and Turkey Sign Agreement on Aid and Bases", *The New York Times*, March 30, 1980, <http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F30F1EFD3A5A12728DDDA90B94DB405B8084F1D3>, (05.03.2013).

"U.S. to Reward Turks for Support", January 17,1991, *Los Angeles Times*, http://articles.latimes.com/1991-01-17/news/mn-459_1_financial-reward,(05.03.2013).

"U.S. and Turkey Sign Accord to Keep Bases", *The New York Times*, March 17,1987, <http://www.nytimes.com/1987/03/17/world/us-and-turkey-sign-accord-to-keep-bases.html>,(14.03.2013).

Uslu, Nasuh , "1980'lerden Günümüze Türk-Amerikan İlişkilerinin Genel Seyri ve Temel Boyutları", *1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları*, Ed. Turgut Göksu, Hasan Hüseyin Çevik, Abdülkadir Baharççek, Ali Şen, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s.183-217.

Uzgel, İlhan, "ABD ve NATO'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası*, Ed.Baskın Oran, Cilt II, 3.Baskı, İstanbul, 2002, s.243-325.

" Washington'a SEİA Jesti", *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1990, s.1,16.

"WAR IN BRIEF: TURKEY: U.S. Adding Arms Aid of \$82 Million", February 09,1991, *Los Angeles Times*, http://articles.latimes.com/1991-02-09/news/mn-506_1_military-aid,(10.03.2013).

"Yardıma Gerekirse Reddederiz", *Milliyet*, 20.06.1994, s.16.

"Yardıma Kesen Yasaya Onay", *Milliyet*, 13.07.1995, s.15.

"Yardımanın Senin Olsun", *Milliyet*, 29.05.1994, s.1.